

Ūkio veiklos kreditavimo proceso valdymas

Aurelija Kanapėnaitė-Mažintienė

doktorantė

Vilniaus Gedimino technikos universiteto

Verslo ekonomikos katedra

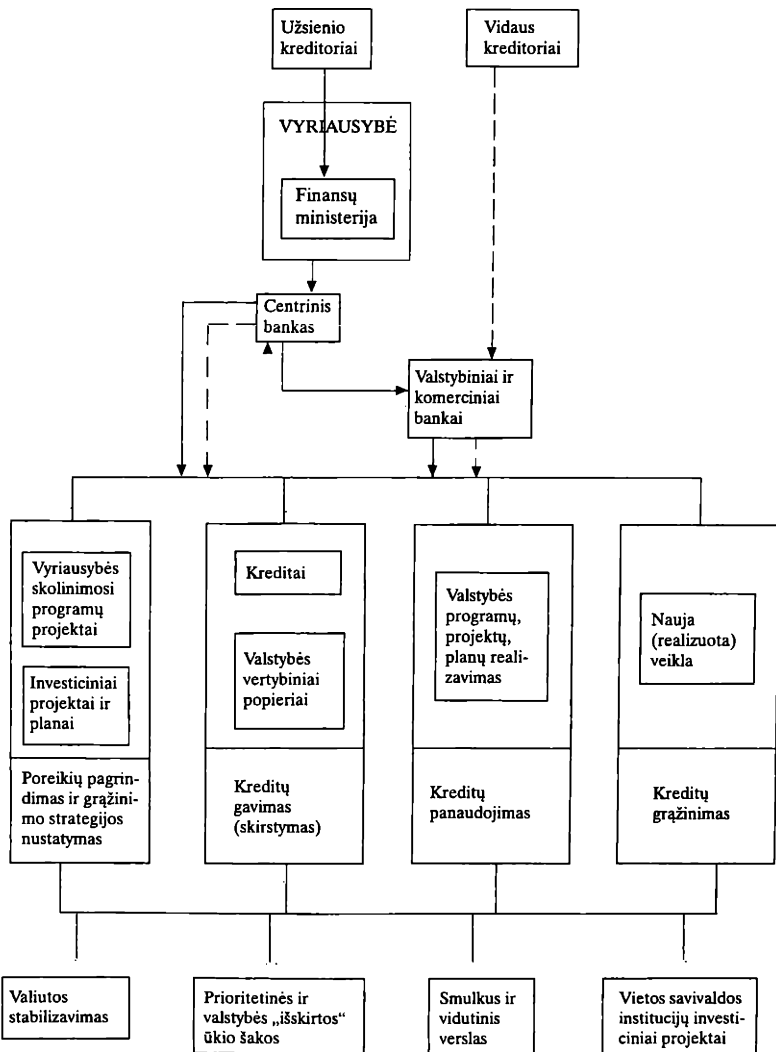
Saulėtekio al. 11 2040 Vilnius

tel. (370 2) 76 79 19, fax. (370 2) 70 01 12

Straipsnyje nagrinėjamas ūkio veiklos kreditavimas ir jo problemos. Siūloma kreditavimo valdymo problemą spręsti, atsižvelgiant į finansinius kredituojamo objekto poreikius kiekvienu kreditavimo proceso etapu. Panaudojant žinybinius duomenis ir medžiagą apie užsienio ir vidaus kreditų srautus, kreditų grąžinimo kontrolę, analizuojama esama Lietuvos kreditavimo sistemos padėtis, įtraukiant konkrečius kreditų tiekėjus ir gavėjus.

Lietuvos finansų sistema veikia rinkos sąlygomis, todėl atsiranda problemų, susijusių ne tik su pačia finansų sistema, bet ir su jos teikiamų galimybių panaudojimu. Normaliai funkcionuojant rinkos mechanizmui, kreditavimo veikia plečiama ir suteikiama galimybė ieškoti kreditorių ne tik vidaus, bet ir užsienio rinkose. Kreditinės lėšos turi būti skiriamos veiklai, kuri užtikrina pilną ir lėšų grąžinimą. Tačiau Lietuvoje daug kreditų išduodama neįvertinus jų grąžinimo galimybių. Praktiškai dauguma kreditų išduodama silpnai finansišškai pajėgiems sektoriams, nesugebantiems grąžinti kreditų, arba įkeičiamas neteisingai įvertintas turtas, kuris yra sunkiai paroduodamas arba tampa banko nuosavybė. Problemiška yra užtikrinti kreditinių lėšų grąžinimą laiku ir mažą kreditinę riziką. Atsiranda kreditavimo proceso valdymo problema. Ją spręsti imasi ir Vyriausybė, nes nuo to priklauso daugelio ūkio šakų kreditavimo plėtra.

Bendroje kreditavimo proceso schemoje (žr. pav.) vaizduojamas kreditinių lėšų judėjimas ir skiriamos tos ūkio šakos, kurioms reikia Vyriausybės paramos. Vyriausybei pasirinkus kredituojamus objektus, turi būti sudaromos kreditavimo programos, atsižvelgiant į kreditų rūšis, reikalavimus užstatams, kreditų apmokėjimo galimybes, skolininkų kiekį ir pan. Kreditų gavėjus būtų galima suskirstyti į tris grupes: 1) gavėjai, kurie turi investicinius projektus ar planus, parengtus remiantis visais keliamais reikalavimais, ir naudojami palankiomis kreditų sąlygomis. Tačiau silpnas finansinis jų pajėgumas sąlygoja kredito pelningo panaudojimo ir grąžinimo problemų atsiradimą; 2) gavėjai, kurie yra visiškai finansišškai pajėgūs grąžinti kreditus ir plėsti verslą, tačiau jų investiciniai projektai netinkamai parengti; 3) finansišškai pajėgūs gavėjai, turintys pavyzdinai parengtus investicinius projektus.

Pav. Bendra kreditavimo proceso schema

Lietuvos centrinis bankas, įvertinęs finansinį kredito gavėjo pajėgumą ir investicinio projekto kreditavimo riziką, skiria kreditus ūkio šakoms ar sektoriams. Tačiau kiekvienoje šalyje yra tam tikri kredito išdavimo limitai, kuriais kontroliuojamas kreditų gavimas ir skirstymas. Jie yra fiksuoti ir išreikšti vietos valiuta. Kokio dydžio turi būti nustatomi limitai, kad makroekonomika išliktų stabili ir Centrinis bankas galėtų laisvai vykdyti monetarinę politiką. Limitai, Centriniam bankui kredituojant ūkio šakas, turi būti apibrėžti taip, kad išsaugotų Centrinio banko nepriklausomumą vykdant monetarinę politiką. Todėl limitai nustatomi šiais atvejais: visai valstybės įsiskolinimo sumai; Centriniam bankui kredituojant ūkio šakas pagal Vyriausybės parengtas programas.

Kreditų gavimas, skirstymas, panaudojimas ir grąžinimas yra nemažai problemų keliantys kreditavimo proceso etapai. Tarptautinės organizacijos savo kreditines lėšas daž-

niausiai orientuoja į naftos perdirbimo pramonės, energetikos, socialinės, aplinkos apsaugos sistemos poreikių tenkinimą. Kreditai skirstomi dvejopai: 1) tiesiogiai pagal Vyriausybės parengtas programas, 2) per Lietuvos centrinį banką, kurio nurodymu kreditai gali būti skirstomi per komercinius bankus. Pagrindiniai tarptautinių finansų rinkų dalyviai yra privatūs bankai ir tokie stambūs užsienio kreditoriai kaip Pasaulio bankas, Europos Sąjunga, Tarptautinis valiutos fondas ir kiti. Anksčiau privatūs bankai aktyviai skolino besivystančioms šalims, tačiau septintojo dešimtmečio pabaigoje dauguma šių šalių susidūrė su kreditų grąžinimo sunkumais. 1994 m. balandžio 1 d. Lietuvos valstybės vardu iš viso sudaryta sutarčių 520 mln. JAV dol. užsienio kreditams gauti. Iki 1994 m. gauta 336,42 mln. JAV dol. Iš faktiškai gautų paskolų panaudota 284,5 mln. JAV dol. (žr. lentelę) [14, p. 6]:

L e n t e l ė. Užsienio kreditai, gauti Lietuvos valstybės vardu

Oficialus kredito šaltinis	Kreditų suma (pagal sutartis)		Faktiškai gauta kreditų suma		Iš gautos sumos panaudota	
	mln. JAV dol.	%	mln. JAV dol.	%	mln. JAV dol.	%
1. Tarptautinis valiutos fondas	187,7	36,1	122,6	36,4	111,51	91,1
2. Europos Sąjunga (G-24)	110,8	21,4	57,08	17,0	56,91	99,7
3. Pasaulio bankas	60,0	11,5	60,0	17,8	45,01	75,0
4. Japonijos eksporto-importo bankas (G-24)	42,3	8,1	—	—	—	—
5. Europos rekonstrukcijos ir vystymo bankas	42,2	8,1	21,1	6,3	3,68	17,4
6. Korporaciją "Commodity Credit"	35,0	6,7	33,84	10,0	33,84	100
7. Bankas "Vereins und Westbank"	30,0	5,8	30,0	8,9	30,0	100
8. Finansų organizacija "Credit Lyonnais"	12,0	2,3	12,0	3,6	3,55	29,6
Iš viso:	520,0	100	336,4	100	284,5	84,6

Tarptautinis valiutos fondas suteikė kreditų pagal Lietuvos ekonomikos stabilizavimo ir sisteminės pertvarkos programas. Gauti kreditai paskirstyti tokia tvarka: 20 mln. JAV dol. kreditas skirtas energetikos sistemai priklausančioms įmonėms (kuro rezervui), 13,0 mln. JAV dol. – investiciniams projektams kredituoti, 3,0 mln. JAV dol. – smulkaus ir vidutinio verslo investiciniams projektams finansuoti per komercinius bankus, 86,6 mln. JAV dol. – valiutai stabilizuoti (Centrinis bankas). Tarptautinis valiutos fondas suteikė kreditų pagal Vyriausybės parengtas programas. Europos Sąjungos viena kredito dalis skirta konkrečioms investiciniams projektams kredituoti pagal Vyriausybės parengtas programas, kita dalis – 3 mln. JAV dol. – suteikta Lietuvos centriniam bankui.

Centrinis bankas šią privataus verslo kredito liniją pavedė tvarkyti penkiems komerciniams bankams. Kiekvienam iš jų suteiktas 600 tūkst. JAV dol. kreditas. Pasaulio banko kreditas (60 mln. JAV dol.) skirtas importui kredituoti, įvairioms ūkio šakų ir veiklos rūšių palaikyti ir plėtoti, tačiau 12 mln. JAV dol., skirtų miesto keleiviniam transportui remti ir privačiai medicinai plėtoti, nebuvo panaudoti. Europos rekonstrukcijos ir vystymo banko kreditas (42,2 mln. JAV dol.) skirtas energetikos ūkio plėtotės investiciniams projektams kredituoti. *Commodity Credit Corporation* 33,84 mln. JAV dol. kreditą skyrė žemės ūkio produkcijai pirkti užsienyje. *Credit Lyonnais* banko 12 mln. JAV dol. kreditas skirtas Lietuvos aviacijos navigacinės tarnybos techninei rekonstrukcijai [14, p. 6].

Renigiant Vyriausybės skolinimosi programų projektus, būtina užtikrinti, kad finansų rinkoje gauti kreditai kartu su kitomis lėšomis sudarytų optimalų derinį, atsižvelgiant į visus šalies tikslus. Toks derinys apima:

a) maksimalią lengvatinių kreditų arba minimalią rinkos finansavimo dalį; b) maksimalią dalį kreditų, kurių grąžinimo terminai gali būti pratęsti; c) minimalius kreditų aptarnavimo mokėjimus tol, kol konkretus projektas duos realių pajamų. Sumą, kurią valstybė turėtų skolintis, lemia du veiksniai: kokio dydžio kreditą ji gali aptarnauti, išvengdama atsiskaitymų su kreditoriais problemų; kiek šalis gali panaudoti užsienio kapitalo.

Kreditavimo lėšų judėjimas yra sudėtingas procesas, kurio metu būtina numatyti teisingą kreditų skirstymą, kontroliuoti kreditavimo lėšų panaudojimą ir grąžinimą, įvertinti kreditavimo riziką. Atskirų kreditorių teikiamų kreditų judėjimas skiriasi. Vidaus kreditoriai veikia kapitalo rinkoje ir yra susiję su valstybės vertybiniais popieriais. Užsienio kreditoriai teikia kreditines lėšas pagal Vyriausybės parengtas programas ir projektus. Vidaus kreditoriai, juridiniai ir fiziniai asmenys, kredituoja Vyriausybę mokėdami mokesčius ar įsigydami valstybės vertybinius popierius. Tai užtikrina atsiskaitymą su kreditoriais laiku ir stabilų mokėjimo balansą. Tarkime, kad nebankinis privatus sektorius perka valstybės vertybinius popierius. Norint greičiau parduoti valstybės vertybinius popierius, yra didinama jų palūkanų norma. Jei valstybės vertybinių popierių palūkanų norma nepadidės ir bus mažesnė nei komercinių bankų siūlomi procentai už indėlius, valstybės vertybinius popierius bus sunku parduoti nebankiniam privačiam sektoriui.

Užsienio bankai nelabai noriai teikia kreditų šalims be Vyriausybės garantijų ir mažina skolinimo apimtį. Privačių užsienio bankų teikiamų kreditų kiekis įvairioms šalims sumažėjo nuo 21,1 mlrd. JAV dolerių 1980 m. iki 3,2 mlrd. JAV dolerių 1985 m. ir vėliau išliko to paties lygio. Nuo 1992 m. bankai vėl

atgaivino skolinimą ir suteikė 15 mlrd. JAV dolerių kreditų, tačiau tik labai ribotam skaičiui šalių [14, p. 1].

Daugelyje šalių svarbiausia finansų institucija yra centrinis bankas, nes užsienio kreditai yra gaunami, išmokami ir gražinami per centrinį banką finansų ministerijos pavedimu arba centrinio banko pritarimu – per komercinius bankus. Centrinis bankas užsienio finansinius išteklius perskolina ūkio šakoms ar sektoriams vietine valiuta ir mažomis palūkanomis. Tokių kreditų poreikis gali padidėti kredituojant tokias ūkio šakas kaip žemės ūkis (atskiriems ūkininkams), vidutinis ir smulkus verslas, vietos savivaldos organų investicinius projektus ir panašiai, kur ypač stinga kreditinių lėšų. Padidėjusi tokių pigių kreditų paklausa didina centrinio banko išlaidas, o tai gali pakenkti finansinei jo padėčiai. Jeigu valiutos kurso devalvacija viršija teikiamas garantijas, tai gali reikšti nepakankamą užsienio kreditų padengimą, o centrinis bankas patiria nuostolių. Centrinio banko balanse įsipareigojimai užsienio valiuta viršija turtą užsienio valiuta. Taip atsitinka dėl neteisingo užsienio išteklių paskirstymo ar nerealaus garantijų dėl valiutos kurso įkainojimo (kai išlaidos užsienio valiuta viršija pajamas užsienio valiuta).

Vyriausybės vaidmuo kreditavimo procese pasireiškia tuo, kad ji nurodo finansų institucijoms skirstyti kreditus specifinėms paskirties sektoriams arba prioritetinėms ūkio šakoms. Kreditavimo sutartyse nurodytos sumos dažnai nepanaudojamos. Didesnė kredito suma naudojama pagal paskirtį (kaip nurodyta Vyriausybės parengtose programose), o kita sumos dalis skiriama kitiems verslams remti. Tokiems „išrinktiesiems“ sektoriams yra taikomos įvairios lengvatos. Tačiau toks „išrinktųjų“ sektorių kreditavimas riboja lė-

šų judėjimą į kitus sektorius ir veiklos sferas (pvz., ūkininkams, prekybininkams). Jiems tenka brangūs kreditai, kurių didelės palūkanų normos. „Išrinktieji“ skolininkai išstumia iš kreditų rinkos kitus sektorius.

Būna, kad kreditai skirstomi nepagrįstai, t. y. teikiami tiems kredituojamiems objektams, kuriems kreditavimo nereikia. Kaip pavyzdį galima nagrinėti Lietuvos chemijos pramonę. Remiantis statistiniais duomenimis, 1995 m. 20 proc. šios pramonės produkcijos buvo parduota šalies rinkai, o 80 proc. užsienio valstybėms. Tokios produkcijos paklausa užsienio šalyse yra gerokai didesnė nei Lietuvoje. Tai nėra nepelninga ūkio šaka. Vyriausybė nutarė suteikti papildomą kreditą susidariusiam Lietuvos ūkio subjektų (išskyrus nuostolingas įmones) tarpusavio įsiskolinimui apmokėti ir nurodė, kad kreditai negali būti išduodami kredituojamai šaliai nesutikus. Tačiau bankai, kuriems buvo pavesta įgyvendinti šį nutarimą, suteikė kreditus ne tiems, kuriems jų labiausiai reikėjo, pavyzdžiui, AB „Achema“. Tai viena iš nedaugelio pelningai dirbančių chemijos pramonės įmonių. Iš esmės šiai įmonei jokio kredito nereikėjo, nes už parduotą produkciją pirkėjai jai buvo skolingi 6,2 mln. Lt, o įmonė tiekėjams ir rangovams skolinga 2,4 mln. Lt [14, p. 8]. Įmonė banko nebuvo įspėta apie suteiktą kreditą, todėl gautas lėšas naudojo savo reikmėms. Atrodo, kad bankas, nepasitaręs su įmonės vadovais, nusprendė, jog kreditas reikalingas. Atsiranda nenumatytų išlaidų, nes kreditą reikės gražinti ir mokėti palūkanas, o tai gali turėti įtakos tolesnei finansinei įmonės padėčiai. Tokie neatsakingi bankų ir Vyriausybės veiksmai skatina daryti išvadą, jog sąmoningai vykdoma įmonės žlugdymo procedūra.

Neapdairus ir rizikingas kreditavimas galimas dėl nepakankamos informacijos apie

kredituojamus objektus. Vyriausybė kreditus skirsto ir mažo kreditingumo specialios paskirties sektoriams, ir ūkio šakoms. Sistemini kreditų skirstymas yra įmanomas turint finansinę informaciją apie kreditų gavėjus. Jie pateikia minimalią finansinę informaciją, kuri apima balansą, pelno (nuostolių) ataskaitą, verslo planą.

Praktiškai yra kuriamos specialios kreditavimo agentūros, atsakingos už kreditų skirstymą savivaldos institucijoms. Lietuvoje nėra tikslinga to daryti dėl kelių priežasčių:

1) nėra pakankamai laisvų lėšų tokios institucijos įstatiniam kapitalui formuoti;

2) Vyriausybės požiūriu, esant palyginti dideliui biudžeto deficitui, neketinama skirti lėšų tokiai institucijai kurti;

3) galima tik finansinė parama, pvz., dalies akcijų įpirkimas. Be to, dar dabar šalyje yra keli bankai, priklausantys valstybei;

4) privatus kapitalas nebus pajėgus dėl labai didelės konkurencijos įsteigti realiai naują specialią agentūrą ar kredito instituciją. Jau dabar dėl konkurencijos negalima įsteigti naujų bankų, nors jie yra visiškai tam pasirengę. Kelios draudimo firmos žlugo, bankrutavo buvę dideli bankai.

Dėl šių priežasčių naujos institucijos negalėtų efektyviai funkcionuoti. Galima daryti išvadą, kad reiktų vadovautis tokiu savivaldos institucijų kreditavimo principu: kurti atskirą specializuotą padalinį jau funkcionuojančiose finansų institucijose. Šiuo atveju galima remtis esama materialia ir technine institucijos baze (tai garantuoja mažas projekto realizavimo išlaidas) ir susiformavusia jos padėtimi (tai garantuoja gerą projekto įvaizdį). Praktiškai nebūtų didelio valstybinių bankų ir centrinio banko pasipriešinimo (jeigu tikimasi valstybės paramos tokiam projektui) dėl jų kitokio pobūdžio specializacijos ir ribojimų, galiojančių šiems bankams pagal statusą.

Pabrėžiant finansų institucijos svarbą kredituojant investicinius projektus, būtina įvertinti galimybes kredituoti savivaldybes trumpą laikotarpį. Nustatyta, kad 1995 m. savivaldybių trumpalaikio (iki 60 d.) kreditavimo poreikiai šalies mastu neviršijo 12 mln. Lt per metus, tarp jų 9 mln. Lt kreditavimas laikotarpiui iki 15 dienų [14, p. 10]. Tokių kreditų poreikis ypač padidėja vasaros pradžioje, karštas – prieš įvairias šalis, miesto ar rajono šventes.

Tuo tarpu savivaldybių ilgalaikio investicinio kreditavimo poreikiai yra gerokai didesni. Dabar dar būtų sunku konkretinti šiuos poreikius dėl nenusistovėjusios padėties Lietuvoje: nėra griežtai atskirtos įvairaus lygio valdymo grandžių kompetencijos ribos, neformuluojama investicinė vietinių administracijos institucijų poreikių prognozė. Teikdama trumpalaikius kreditus finansų institucija turėtų savarankiškai spręsti dėl pageidautinų garantijų, jų kokybinės struktūros ir kiekio, remdamasi finansine kreditų gavėjų duomenų analize ir jo kredito istorija. Galimi trejopi kreditai su valstybės garantijomis:

1) aukštesnės valstybės valdymo grandies laidavimas (garantija), įskaitant garantavimą valstybės biudžeto lėšomis;

2) esant daliniam projekto kreditavimui, kredituojamas objektas gali būti įforminamas kaip garantija;

3) trečiųjų šalių, įskaitant ir privataus kapitalo, garantija.

Nors bankai naudoja visas galimas Lietuvoje garantijų formas – finansiškai pajėgių įmonių garantinius raštus, gamybinių ir negamybinių pastatų bei įrengimų, žemės įkeitimą, tačiau praktiškai yra sunku pasiekti visišką garantiją. Sunku numatyti, kas atsitiks po kelerių metų įmonei, davusiai garantiją. Kadangi Lietuvoje turto vertinimo įmonės tik

kuriamos, todėl turto įvertinimo rizika tenka bankui. Bankas, įsigijęs tam tikrą kiekį skolininko akcijų, gali tiesiogiai koordinuoti įmonės išėjimo iš krizinės finansinės padėties procedūrą, suteikti papildomų kreditų. Banko galimybė dalyvauti skolininko veikloje galėtų būti papildoma garantija, kuri sumažintų projekto riziką ir jos padarinius, taip pat padėtų spręsti nuostolingų kreditų problemą. Bankų grynosiomis pajamomis būtų galima padengti nuostolingus kreditus, tačiau tai užims nemažai laiko. Bankams didinant savo įstatinį kapitalą, nuostolingi kreditai dengiami daug greičiau.

Valstybiniai komerciniai bankai (valstybė valdo banko akcijų paketą) dažniausiai yra suteikę nemažai nuostolingų kreditų. Jie žino, kad už kreditus garantuoja valstybė ir mažiausiai rūpinasi juos apsaugoti nuo rizikos. Todėl dažnai priimami gana neatsargūs sprendimai skirstant kreditus. Daugelio kreditų gavėjų išpareigojimai viršija turta, o tai rodo silpną vadovavimo patirtį. Jie neturi ko prarasti ir skolinasi lėšų, kad sumokėtų atlyginimus savo darbuotojams arba ypač rizikingiems projektams kredituoti, ir visai nesirūpina dėl savo išpareigojimų grąžinti kreditus ir mokėti palūkanas.

1997 m. pabaigoje Lietuvos valstybės skola sudarė 8 115 mln. Lt, arba 22 proc. BVP. Per ketvirtą ketvirtį ji padidėjo beveik 14 proc. (vidaus išiskolinimas padidėjo 2 proc., o išiskolinimas užsieniui 21 proc.) [14, p. 2]. Remiantis reikalavimais stojantiesiems į Europos Sąjungą, valstybės bendra skola neturi viršyti 60 proc. BVP. [14, p. 17]. Valstybė privalo įvertinti kreditavimo išteklius, t. y. sumas, kurias galima ir tikimasi pasiskolinti, riziką, atsirandančią dėl valiutos kursų svyravimo galimybės kreditavimo laikotarpiu.

Valstybinių komercinių bankų privatizacija, nuostolingų kreditų mažinimo planai, taip pat kreditų skirstymo ir grąžinimo kontrolė

gali padėti ištaisyti padėtį šalyje. Nuo 1994 m. Lietuva pradėjo kreditų grąžinimą užsieniui. Lietuvos kreditų grąžinimas užsienio kreditoriams gerokai padidėjo. Tai rodo, kad padėtis Lietuvoje pasikeitė ir kreditų negrąžinimo rizika mažėja, tačiau tai nereiškia, kad nuostolingų kreditų problema yra visiškai išspręsta. Ji egzistuoja, todėl būtina turėti finansinę informaciją apie kreditų gavėjus, siekiant lengviau valdyti visą kreditų judėjimo procesą. Visi potencialūs ir esami kreditų gavėjai turi būti informuoti, kad bankai suteiks naujus kreditus tik auditoriams patikrinus norinčiųjų gauti kreditus finansinę būklę ir pateikus ataskaitas, taip pat reikia turėti tinkamus verslo planus. Kreditų gavėjų skoliniai išpareigojimai galės būti pratęsti, bet ne didinami, nes tokie veiksmai padeda sumažinti nuostolingų kreditų skaičių. Taip pat skatins norinčiuosius gauti kreditus bendradarbiauti tarpusavyje finansinės informacijos klausimais. Privatizavus valstybinius bankus galiootų tos pačios taisyklės, t. y. draudžiama suteikti kreditus neatlikus audito ir nepateikus tinkamo verslo plano.

Kredituojant tam tikras ūkio šakas atsiranda nuostolių, kuriuos dažniausiai sukelia finansinių išpareigojimų nevykdymas. Finansų institucijose neveikiančių kreditų dalis yra gana didelė. Tokie išiskolinimai reiškia, kad finansų institucijos kreditavo nepelningus investicinius projektus arba sunkumų atsirado palūkanų mokėjimo ir kreditų grąžinimo proceso eigoje. Bankai patiria didelių nuostolių kredituodami Vyriausybės rizikingai pasirinktus kreditavimo objektus. Pačios finansų institucijos nuslepia tokius nuostolius pratęsdamos neveikiančius kreditus arba naujais kreditais yra dengiami seni neveikiantys kreditai. Tokie nuostoliai kartais yra nutylimi apgalvotai, nusizengiant buhalterinės apskaitos taisyklėms ir įstatymams. Tokiu atveju Vyriausybė dažniausiai leidžia finansų institucijoms patirti nuostolius, bet ne bankrutuoti.

Išvados

Vienas pagrindinių kreditavimo politikos principų yra kreditų skirstymo ir išmokėjimo kreditų gavėjams ir kreditų grąžinimo kreditoriams suderinimas. Siekiant sėkmingai kontroliuoti kreditų judėjimą, būtina tinkamai pasirinkti kredituojamą objektą, atsižvelgiant į finansines jo galimybes ir poreikius. Skolindami lėšas kreditoriai tikisi investuoti į tas ūkio šakas, kurios duotų naudą tarptautiniu mastu. Jau pirmaisiais kreditavimo proceso etapais atsiranda problemų, kai pagal Vyriausybės kreditavimo programas pasirinkti kredituojami objektai nėra patikimi ir finansiskai pajėgūs grąžinti kreditus, jau nekalbant apie pelną. Tačiau jiems kreditai vis tiek yra teikiami ir naudojami tol, kol susiduriama su kreditų grąžinimo problema.

Atskira problema yra tokių ūkio šakų ir verslo sričių, kuriems reikia valstybės paramos, kreditavimas. Daug kreditų skiriama investiciniams poreikiams tenkinti restruktūrinant ūkį, smulkiam ir vidutiniam verslui plėsti ir žemės ūkiui remti. Dalis kreditų naudojama valiutai stabilizuoti, papildyti energetikos ūkio finansinius išteklius. Ypač kreditinių lėšų stinga savivaldos institucijų projektams finansuoti. Ne visuomet tai traktuotina kaip prastas finansinių išteklių ir biudžeto valdymas. Dažna vietinio biudžeto lėšų stygiaus priežastis – vėluoja pervedimai iš valstybės biudžeto. Todėl tokiems ūkio sektoriams valstybės neretai dovanoja lėšas, skirtas konkrečiam projektui įgyvendinti.

Racionaliai skirstyti kreditų yra neįmanoma neturint būtinos finansinės informacijos apie kreditų gavėjus. Valstybei siekiant apginti savo, kaip kelių bankų savininkės, teises ir skatinant kreditų gavėjus bendradarbiauti tarpusavyje renkant finansinę informaciją, valstybiniai bankai iš dalies gali būti apsaugoti nuo nuostolingų kreditų daugėjimo.

Lietuvoje kreditų skirstymo politika ne visada tenkina finansinius kreditavimo proceso dalyvių poreikius. Vyriausybė nurodo suteikti lengvatinius kreditus „išrinktiesiems“ sektoriams, neįvertinusi jų finansinio pajėgumo, užstatyto turto ir pan. Svarbu išsiaiškinti, ar visada reikia tokius sektorius ir veiklos sferas kredituoti siekiant atgaivinti nuostolingas ir vos gyvuojančias ūkio šakas. Pagrindinis teisingo kreditavimo proceso principas yra kredituoti tą verslą ar sektorių, kuris užtikrintų pelną ne tik dabar, bet ir ateityje, ir ne tik šalyje, bet ir tarptautiniu mastu. Todėl būtina įvertinti kredituojamo objekto kreditinumą. Vyriausybės sprendimai kredituoti „išrinktąsias“ ūkio šakas arba sektorius, turi užtikrinti kredito panaudojimo efektyvumą ir grąžinimą laiku. Priešingu atveju yra stabdomas kreditų judėjimas.

Nepakankamai kredituojamos savivaldos institucijų parengtos programos. Siekiant nors iš dalies patenkinti finansinius kreditavimo objektų poreikius, siūloma įkurti specializuotą finansų institucijos padalinį, kuris padėtų įgyvendinti savivaldybių siūlomus planus. Investiciniai projektai ne visada būna patikimi dėl informacijos stokos. Pateikti duomenys skiriasi nuo realios finansinės įmonės padėties. Tuomet klientui kreditas neturėtų būti teikiamas. Bankas turi būti suinteresuotas objektyvia informacija ir patikimais klientais. Kreditais turi būti siekiama formuoti Lietuvos ekonomikos struktūrą, skatinti tradicinių gamybos šakų ir paslaugų plėtrą ir inovacijų kūrimą. Bendra valstybės skola gali ir toliau didėti, jeigu Vyriausybė kredituos nuostolingus investicinius projektus, o tai bus klūtis įstoti į Europos Sąjungą. Todėl valstybės skolinimosi mastą būtina riboti.

Kreditavimo proceso etapai tarpusavyje yra glaudžiai susiję, o tai sąlygoja naujų problemų atsiradimą. Nedidelės problemos pirmuoju kreditavimo proceso etapu gali turėti įtakos tolesniam kreditų judėjimui ir galiausiai peraugti į globalias problemas.

Literatūra

1. Lietuvos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 1997.
2. Lietuvos banko ketvirtinis biuletenis. Vilnius, 1997. Nr. 3–4.
3. Lietuvos banko raida ir perspektyvos. Vilnius, 1997.
4. Pagrindiniai ekonomikos ir bankininkystės rodikliai. Grafikai // Vilnius: Lietuvos bankas 1997/98.
5. Lietuvos ekonomikos apžvalga. Vilnius: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 1997.
6. Užsienio paskolos Lietuvai 1991–1994. Vilnius: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 1994.
7. Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymas, 1996 m. rugpjūčio 22 d. Vilnius, 1996. Nr. I-1508.
8. Armalytė A. Kreditas per prievartą // Respublika. 1995 birž. 27 d.
9. Fergizas L. Užsienio kreditai Lietuvoje: kaip jie panaudojami? // Naujasis kapitalas. 1994 m. lapkr. 17–23 d.
10. Starkevičiūtė M. Naujoji skolų atmaina // Verslo žinios. 1995 lapkr. 25 d.
11. Starkevičiūtė M. Lietuviška pinigų politika prieštarauja narystei į Europos Sąjungą // Lietuvos rytas. 1996. Nr. 282.
12. Žeimantas V. Užsienio kreditai: įvairios sąlygos, įvairūs terminai, įvairūs bankai // Naujasis kapitalas. 1994 lapkr. 3 d.
13. Анулова Г. Н. Денежно-кредитное регулирование. Опыт развивающихся стран. Москва: Финансы и статистика, 1992.
14. Богомолов С. М. Процент за кредит. Москва: Финансы и статистика, 1990.
15. Гагарин С. В. Межбанковский кредит: диллинговые операции. Москва: Принтлайт, 1995.
16. Гамидов Г. М. Банковское и кредитное дело. Москва: Юнити, 1994.
17. Лексис В. Кредит и банки. Москва: Перспектива, 1993.
18. Banks Erik. Credit risk of financial instruments. London, 1995.

Monitoring of Economy Activity Financing Process

Summary

This article analyses the process of financing the economy activity. Monitoring of the process is considered as a main problem, and suggested solution to it is consideration of financial needs of financing

process participants (both financing and financed). Lithuanian financing process was analysed through informational materials on credit flows, provided by various governmental institutions.

Įteikta 1998 m. gegužės mėn.